

بِقَلْمَ آفَایِ مُحَمَّدِ مَهْرَان

از شماره پیش

۳

آذربایجان کنونی

سر درختی : محصول سر درختی آذربایجان در درجه دوم اهمیت و بیکی از صادرات مهم این استان است بطور کلی صادرات عمده سبزه کشمش را رضایه و مراغه - بادام را دهخوارقان و اسکو و مراغه و رضایه - زردآلو را محال مرند و خوی و دهخوارقان و اسکو بار میآورد و با تهیه دستگاههای مخصوص برای خشکانیدن میوه و جعه بندی بطرز کالیفرنی و باز شدن راه تجارتی از اقصیر فاصله اروپا و امریکا و سیله بزرگ برای صدور آن و تهیه ارز در دست میباشد و نما در مبحث مخصوص کارورزی شرح جزئیات محصولات فلاحتی آذربایجان و شهرستان و بخشها تابعه را موقع بنظر خوانندگان گرامی خواهیم رساند .

آفات زراعتی :

چون آذربایجان منطقه فلاحتی است مسلمان برای رشد و نمو و

انتشار آفت نیز زمینه مساعدی دارد و بهمین جهت سالهای که زمستان آن سرد و یخ‌بندان نباشد انتشار آفت نباتی بطور کلی زیاد خواهد بود . مهمترین آفات نباتی این منطقه عبارت است از :

۱ - لیسه : بطور کلی در تمام نقاط آذربایجان مخصوصاً در دهخوارقان مراغه و اطراف تبریز این گرم وجود دارد و بر روی برگها مسکن نموده و از تار بسیار نازکی خود را محصور و برک را میخورد و درخت را عریان میکند .

۲ - زنگ گندم . در نقاطی که بارندگی زیاد شود خسارت آن قابل ملاحظه است .

۳ - ملغ مراکش : که در مغان و اطراف اردبیل ظاهر میشود .

۴ - گرم سبز چندر و کیک خاکی : در کلیه نواحی چندرخیز .

۵ - آفت مو و انگور : خوشخوار - سفیدک - جیرجیرک که مناطق بروز آن دهخوارقان - تبریز - مراغه رضایه و خوی است .

طرز مبارزه با این آفات بیشتر بواسطه مسائل علمی و از طریق سپاهی صورت میگیرد بدیهی است در صورتی که قبل از بررسی های لازم بوسیله وزارت کشاورزی عمل آید و برنامه برای آن تنظیم و در موقع مجری گردد اثر فوق العاده رضایت بخش و مطلوبی در بر خواهد داشت .

گاهی سرمای زمستان بتأخیر افتاده و هنگامی که درختان شکوفه کرده‌اند در منطقه آذربایجان برف میبارد و سرما بروز میکند در چنین موقع شکوفه‌ها معدوم و بر درختی لطمہ بزرگی وارد می‌آید جلوگیری از این پیش آمد از قدرت بشر خارج و جز تسلیم و رضا چاره‌وگزیر نیست .

بهر حال چنانچه فوقاً اشاره شد در مبحث فلاحتی آذربایجان بطور

تفصیل نسبت بهر منطقه مطالعات خود را معروض خواهم داشت و اینک با ذکر همین میزان موضوع دیگری خواهم برداخت.

نفوس آذربایجان :

در استان آذربایجان جز دو شهر نقاط دیگر سرشماری نشده بنابر این جمعیت قطعی آن معلوم نیست و نفوس و جمعیت نقاط آذربایجان را باید بطور تقریب ذکر کرد.

دو شهری که سرشمار شده (۱) بشرح زیر میباشد (۲)

الف - شهر تبریز :

تاریخ سرشماری پنجم مهر ماه ۱۳۱۹ تیجه بشرح زیر :

جمع	زن	مرد	
۱۶۵۸۶۷	۹۱۳۷۷	۷۴۴۹۰	بیساد
۴۷۶۷۵	۱۲۵۳۶	۳۵۱۳۹	باساد
۲۱۳۵۴۲	۱۰۳۹۱۳	۱۰۹۶۲۹	جمع

تجزیه جمعیت فوق از نظر تجرد و تأهل

جمع	زن	مرد	
۱۱۸۳۰۷	۵۱۶۳۱	۶۶۶۷۶	مفرد مطلق
۲۲۳۷	۲۱۷۷	۱۰۶۰	مفرد در تیجه طلاق
۱۲۴۹۱	۱۱۰۷۷	۱۴۱۴	مفرد از مرک همسر
۱۳۴۰۳۵	۶۴۸۸۵	۶۹۱۵۰	جمع مفرد ها

(۱) قانون سرشماری مشتمل بر هشت ماده در تاریخ ده مهرداد ۱۳۱۸ به تصویب مجلس شورای املی رسیده و بموجب ماده دوم آن وسیله تعطیل عمومی که تمام ساکنین یک شهر از مساکن خود نباید خارج شوند در يك روز انجام میشود.

(۲) تاکنون ۱۲ شهر تهران - تبریز - مشهد - اردبیل - اصفهان - همدان - شیراز - کرمانشاهان - کرمان - یزد - بندر پهلوی - و رشت به طریق بالا سرشماری شده.

آذربایجان کنونی

۷۹۰۰۷	۳۹۰۲۸	۴۰۴۷۹	متاهل
۲۱۳۵۴۲	۱۰۳۹۱۳	۱۰۹۶۲۹	جمع کل
تجزیه جمعیت از نظر ادیان و مذاهب :			
جمع	زن	مرد	
۲۰۴۷۴۸	۹۹۴۳۲	۱۰۵۳۱۶	مسلمان
۱۰	۳	۷	زردشتی
۱۱۳	۳۹	۷۴	کلیسی
۸۲۱۴	۴۲۲۶	۳۹۸۸	مسيحی
۴۵۷	۲۱۳	۲۴۴	ساختمان مذاهب
۲۱۳۵۴۲	۱۰۳۹۱۳	۱۰۹۶۲۹	جمع
تجزیه جمعیت از نظر شغل :			
جمع	زن	مرد	
۵۴۶۸	۳۷	۵۴۳۱	کشاورزی
۳	—	۳	شکار
۳۰۷۴۱	۲۴۲۸	۲۷۲۱۳	صنعت
۵۰۹۲	۱۱	۵۵۸۱	باربری
۱۲۲۹۳	۹۵	۱۲۲۹۸	تجارت بمعنای اعم
۱۹۲۲	۲۲۳	۱۶۹۳	کار های آزاد
۵۴۶۳	۸۵	۵۳۷۸	مستخدمین دولت
۶۰۶۵	۲۶۵۹	۳۴۰۶	کار های خصوصی
۴۲۲۸	—	۴۲۲۸	کار های غیر معلوم
۱۴۱۷۶۳	۹۷۲۳۶۵	۴۴۳۹۸	کاری اعماق از همچنانه
۲۱۳۵۴۲	۱۰۳۹۱۳	۱۰۹۶۲۹	جمع
از آمار بالاتر ایجاد زیر بدست میابد			

- ۱ - نسبت مردوزن تقریباً برابر است
- ۲ - نسبت بیسواند ۷۷ درصد و در نتیجه در برابر هر بیسواند ۳/۵ نفر میشود یافت میشود
- ۳ - حکمی بیش از نصف جمعیت بکوک و جوانان مجرد وجود دارد
- ۴ - روی قاعده عمومی دختران زودتر از پسران ازدواج میکنند
- ۵ - طلاق کم اتفاق میافتد
- ۶ - مردان در موقع مرگ همسر زودتر و بیشتر ازدواج میکنند
- تا زنان
- ۷ - زن پیریش از مردیش یافت میشود
- ۸ - مردانی که زوجات متعدد داشته باشند بسیار کم‌اند
- ۹ - اکثریت اهالی مسلمان و صاحبان مذهب دیگر کم‌بایانی زردشتو و کلیسی در حکم صفر است
- ۱۰ - زنان بحسب معاش اشتغال نداشته و بخانه داری مشغولند.
- ۱۱ - در حدود چهل درصد مردان شغل معینی ندارند
- ب - شهر اردبیل تاریخ سرشماری هشتم آذر ماه ۱۳۱۹ نتیجه بشرح زیر :

جمع	زن	مرد	
۹۹۹۹۵	۳۰۶۶۷	۲۵۳۲۸	بیسواند
۷۴۱۱	۱۰۳۹	۲۷۳۶	باسواند
۶۳۴۰۶	۳۱۲۰۶	۳۱۲۰۰	جمع
			تجزیه جمعیت فوق از نظر تعداد تأثیر
جمع	زن	مرد	

۳۶۰۷	۱۵۹۸۲	۲۰۰۲۵	مجرد مطلق
۶۰۷	۴۲۳	۱۸۴	مجرد در تبیجه طلاق
۳۹۱۰	۳۵۰۸	۴۰۲	مجرد در آثر مرک همسر
۴۰۵۲۴	۱۹۹۱۳	۲۰۶۱۱	جمع مجردها
۲۲۸۸۲	۱۱۷۹۳	۱۱۰۸۹	متاهل
۶۳۴۰۶	۳۱۷۰۶	۳۱۷۰۰	جمع کل
تجزیه جمعیت از نظر ادیان و مذاهب :			

جمع	زن	مرد	
۶۳۳۶۲	۳۱۶۸۷	۳۱۶۷۵	مسلمان
۳	—	۳	زردشتی
۲	—	۲	کلیمی
۲۴	۱۱	۱۳	مسیحی
۱۰	۸	۲	سایر مذاهب
۶۳۴۰۶	۳۱۷۰۶	۳۱۷۰۰	جمع کل
تجزیه جمعیت از نظر شغل			

جمع	زن	مرد	
۴۴۶۵	۲۰	۴۴۴۵	کشاورزی
۷	—	۷	شکار
۴۷۷۱	۲۱۱	۴۴۶۰	صنعت
۱۲۸۴	۸	۱۲۷۶	پاربری
۴۱۹۶	۲۲	۴۱۷۴	تجارت (معنی اعم)
۳۲۴	۲۸	۲۹۶	کارهای آزاد
۹۸۹	۳	۹۸۶	مستخدمین دولتی
۱۳۶۲	۶۴۰	۹۲۲	کارهای خصوصی

۲۵۰	۲۲	۲۲۸	کارهای غیر معلوم
۴۵۷۵۸	۳۰۸۵۲	۱۴۹۰۶	کمابیکه از هیچ گونه کاری اعانه نمیکنند
۶۳۴۰۶	۳۱۷۰۶	۳۱۷۰۰	جمع کل
چنانچه ملاحظه میشود :			

در اردیل نیز نسبت مرد و زن مساوی و نسبت یسوا درصد و سایر کیفیات تقریبا مشابه با اهالی تبریز و باید گفت تمام اهالی اردیل مسلمان و پیروان سایر مذاهب در حکم صفر میباشد.

تردیدی نیست دو فقره سر شماری بالا چون مربوط بسال ۱۳۱۹ و تا این تاریخ هشت سال میگذرد باز تغییراتی روی داده و با آن در حال حاضر دقیقانمیتوان تکیه کرد و باز تردیدی نیست که از تاریخ سرشماری تا حال جمعیت افزایش یافته و از تعداد یسوا در کاسته شده و بر تعداد با سوا افزوده گردیده است.

در استان آذربایجان از سال ۱۳۰۴ یعنی تاریخی که اداره آمار و

ثبت احوال تأسیس شده تا پایان اسفند ۱۳۲۵ حد متوسط نوزادان در یکسال ۴۲۵۸۵ نفر و حد متوسط در گذشتگان ۲۷۳۴۱ نفر میباشد بدیهی است این ارقام مربوط با فرادی است که برای آنها شناسنامه دریافت و یا فوت آنان بداره آمار اعلام شده و باز رقم کاملاً صحیحی نمیتواند باشد زیرا چه بسا اشخاصی که از تاریخ ولادت تا کنون شناسنامه نگرفته و یا فوت در گذشتگان اظهار نشده است.

آماری که تا آخر اسفند ۱۳۲۵ بدست آمده بشرح زیر ملاحظه میشود و در تیجه نفوس استان آذربایجان به دو میلیون و هشتصد و پنجاه و دوهزار و هشتصد و سیزده نفر (۲۸۵۲۸۱۳) بالغ میشود که ۶۵۱۶۸۷ نفر شهرنشین و ۲۲۰۱۱۶ نفر دهنشین و نسبت شهرنشین ۲۰ درصد و نسبت دهنشین ۸۰ درصد جمعیت و نفوس آذربایجان میباشد.

آذربایجان کنونی

شماره ۳

ردیف نام حوزه	تعداد تباره کل	تعداد اوراق صادره قراء تابعه	تعداد اوراق صادره شهر	تعداد مواليد شهر	تعداد مواليد قراء تابعه
۱ حوزه تبريز	۲۰۴۶۱۸	۱۳۵۰۹۹	۹۹۲۶۵	۴۶۸۲۵	
۲ ارسپاران	۱۷۰۸۴	۲۲۴۰۳۸	۸۳۲۵	۶۴۳۹۳	
۳ د صاینقلعه	۳۱۰۳	۵۶۸۰۱	۱۷۲۴	۱۴۳۲۱	
۴ د رضائیه	۳۹۱۶۳	۱۲۶۷۷۹	۲۲۹۰۶	۳۳۹۷۳	
۵ د دخوارقان	۱۰۶۴۲	۶۰۶۶۵	۵۰۴۸	۳۲۲۴۸	
۶ د هشتريود	۱۶۲۶	۱۴۷۲۲	۴۹۶	۳۳۴۲۱	
۷ د مهاباد	۱۳۰۳۱	۱۰۶۲۴	۶۲۲۹	۲۶۰۶۸	
۸ د خوي	۲۹۰۷۷	۱۰۹۲۵۳	۱۶۴۴۲	۳۴۱۲۲	
۹ د مرند	۱۰۸۳۹	۱۶۲۲۶۸	۵۴۰۴	۷۴۰۲۱	
۱۰ د مراغه	۲۹۸۵۰	۱۶۴۰۹۳	۱۴۳۸۱	۶۱۰۰۶	
۱۱ د ميانه	۱۳۰۹۱	۱۰۹۰۸۴	۹۲۱۷	۴۸۱۶۲	
۱۲ د خلخلال	۵۳۵۰	۱۰۰۰۱۴	۲۹۰۲	۲۸۴۶۶	
۱۳ د سراب	۱۱۲۷۴	۱۲۲۴۴۱	۶۵۸۳	۴۳۳۲۴	
۱۴ د مشكين شهر	۴۰۱۳	۱۱۶۸۶۴	۲۱۲۳	۳۹۳۸۸	
۱۵ د ماکو	۵۳۶۲	۸۱۲۴۷	۳۲۲۳	۱۸۸۲۵	
۱۶ د اردبيل	۶۷۹۳۸	۱۹۹۴۸۳	۲۵۸۰۱	۶۴۰۸۴	
جمع کل	۴۶۶۱۱۶	۲۰۶۶۵۷۴	۲۳۰۰۷۹	۶۶۳۸۰۷	

آذربایجان گنوی

جمع کل اوراق صادره و موالید پس از کسر متوفیات	جمع کل متوفیات	تعداد متوفیات قراء تابعه	تعداد متوفیات شهر	جمع کل اوراق صادره اعم از شهر و دهات
۴۱۴۰۵۸	۷۲۲۴۹	۳۱۳۸۵	۴۰۷۶۴	۴۸۶۳۰۷
۲۴۱۹۳۱	۷۱۹۰۹	۶۶۰۳۶	۵۳۷۲۳	۳۱۳۸۴۰
۶۰۹۱۲	۱۰۰۳۵	۱۳۸۲۸	۱۲۰۷	۷۰۹۴۷
۱۹۷۱۰۷	۲۰۷۱۴	۱۳۸۱۵	۱۱۸۹۹	۲۲۲۸۲۱
۸۶۹۴۲	۲۱۶۶۱	۱۹۰۴۲	۲۶۱۹	۱۰۸۶۰۳
۱۰۰۴۱۷	۲۲۴۴۸	۲۷۱۰۳	۳۶۰	۱۸۲۸۷۰
۱۷۹۳۶۷	۱۷۰۸۵	۱۴۳۵۹	۲۷۲۶	۱۹۶۴۰۲
۱۰۷۰۲۷	۳۱۸۰۲	۲۲۹۲۴	۸۹۲۸	۱۸۸۸۷۹
۲۱۲۰۲۵	۴۱۰۰۷	۳۸۶۲۹	۲۳۷۸	۲۰۳۰۳۲
۲۲۸۸۰۳	۴۱۰۲۷	۳۷۷۰۳	۷۷۷۴	۲۶۹۸۸۰
۱۳۷۱۷۶	۴۲۳۷۸	۳۶۰۸۰	۶۲۹۸	۱۲۹۰۰۳
۱۰۹۰۳۷	۲۷۷۹۰	۲۵۶۰۴	۲۰۹۱	۱۳۷۷۴۲
۱۴۸۸۰۸	۳۶۸۳۴	۳۱۷۳۷	۳۰۹۷	۱۸۳۶۹۲
۱۳۷۳۸۷	۷۰۹۱۱	۲۴۸۰۷	۱۰۰۴	۱۶۲۳۹۸
۹۰۸۹۱	۱۷۷۶۶	۱۰۹۰۳	۱۸۶۳	۱۰۸۶۰۷
۲۹۷۷۷۵	۶۰۰۳۲	۳۸۰۱۶	۱۲۰۹۶	۳۰۷۳۰۷
۲۸۰۲۸۱۳	۵۷۴۱۰۳	۴۶۳۷۲۱	۱۱۰۴۳۲	۳۴۲۶۹۶۶